

GAGAVUZ ÖZERKLİĞİNİ KORUMAK: ÖZERKLİK NEREDE SONA ERER, DEVLETİN SORUMLULUĞU NEREDE BAŞLAR?

Violeta STRATAN İLBASMIŞ

Blog No: 19
28.09.2026

Violeta STRATAN İLBASMIŞ(*)

Moldova Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin 9 Temmuz 2026 tarihli kararı, bazı çevrelerde Gagavuz özerkliğine indirilmiş yeni bir darbe, hatta Kişinev yönetiminin Gagavuzyanın özel statüsünü aşındırma girişimi olarak sunulmuştur. Ancak bu yorum, hukuki ve kurumsal bir meseleyi kimlik eksenli siyasi bir tartışmaya dönüştürme riski taşımaktadır.

Karar, Moldova Cumhuriyeti Anayasası ve alındığı koşullar çerçevesinde incelendiğinde farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Söz konusu karar, Gagavuz özerkliğini ortadan kaldırmamış, bölge halkın kültürel, dilsel veya kimlik temelli haklarına da müdahale etmemiştir. Yalnızca özerk yönetimin yetkileri ile Moldova Cumhuriyetinin egemenlik alanına giren yetkiler arasındaki sınırı belirlemiştir.

Mahkeme, Gagavuzyanın özel hukuki statüsüne, Polis Teşkilatının faaliyetlerine ve polislerin statüsüne ilişkin mevzuat ile Seçim Kanunundaki bazı hükümleri incelemiştir. Temel mesele, özerk yönetim makamlarının merkezi devlet kurumlarının bölgesel yöneticilerinin atanmasını onaylama veya engelleme yetkisine sahip olup olamayacağı ve seçim organlarının oluşturulması üzerinde siyasi denetim kurup kuramayacağıydı.

Mahkemenin bu sorulara verdiği yanıt olumsuz olmuştur. Bunun nedeni özerkliğin meşru olmaması değil, önceki mevzuatta öngörülen bazı yetkilerin üniter bir devlet içindeki bölgesel özerkliğin sınırlarını aşmasıdır.

Bu ayrım son derece önemlidir ve abartıya kaçılmadan açıklanmalıdır. Moldova

devlet olduğunu hükme bağlarken, diğer yandan Gagavuzyanın özel statüsünü açıkça güvence altına almaktadır. Bu iki ilke birbiriyle çelişmemektedir. Aksine, Gagavuzyanın özerkliği Moldova Cumhuriyeti devleti çerçevesinde var olmakta ve yetkilerini Anayasa ile yasaların belirlediği sınırlar içinde kullanmaktadır. Özerklik; kültür, eğitim, ekonomik kalkınma, kültürel miras ve bölgesel yönetim gibi alanlarda topluluğun kendi çıkarlarını yönetebilmesi anlamına gelir. Ancak ülke içinde ikinci bir egemenlik merkezinin bulunması anlamına gelmez.

Aslında Anayasa Mahkemesi kararının özü tam da burada yatmaktadır.

Devlet Kurumları Devlete Bağlı Kalmalıdır

İncelenen en önemli konulardan biri, Gagavuz yönetiminin, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve İstihbarat ve Güvenlik Servisinin bazı bölgesel birimlerinin yöneticilerinin atanmasına katılımı olmuştur.

İlk bakışta böyle bir katılım, özerkliğin doğal bir yansıması olarak görülebilir. Ancak bölgesel yönetime danışılması, merkezi bir kurumun temsilcisinin atanmasını veya görevini sürdürmesini engelleyebilecek bir veto hakkına ya da zorunlu bir koşula dönüştüğünde sorun ortaya çıkmaktadır.

Polis, özerk yönetime bağlı bir kurum değildir. Moldova Cumhuriyetinin bir kurumu olarak yasaları ülkenin tamamında uygular. İstihbarat ve Güvenlik Servisi yalnızca belirli bir bölgenin değil, ülkenin ulusal güvenliğini korur. Aynı ilke, seçim sürecini yöneten kurumlar için de geçerlidir.

Polisin bölgesel biriminin veya bir güvenlik teşkilatının yöneticisinin hem merkezi kuruma hem de bölgesel bir siyasi otoriteye karşı aynı anda sorumlu olmak zorunda kaldığı koşullarda, devletin normal işleyişini tahayyül etmek güçtür.

Seçim Özerkliği de Paralel Bir Sisteme Dönüşemez

Gagavuzyanın kendi özerk makamları için bölgenin özelliklerine uyarlanmış seçim mekanizmalarına sahip olması doğaldır. Ancak bölgesel seçim sistemi, Moldova Cumhuriyetinin genel seçim mevzuatından kopamaz veya tek bir siyasi makamın denetimindeki bir araca dönüşemez.

Seçimler, temel bir anayasal hakkın kullanılmasıdır. Bu nedenle seçim sürecinin dürüstlüğü ve tarafsızlığı, seçimlerin Kişinevde ya da ülkenin başka bir bölgesinde yapılmasına bakılmaksızın korunmalıdır.

Bölgesel bir siyasi makamın seçim organlarının oluşumunu belirleyici biçimde kontrol etme imkânının kaldırılması, mutlaka özerkliğin sınırlandırılması anlamına gelmez. Aksine bu, seçim kurumlarının siyasi denetim altına alınmasını önleyen bir güvence olabilir.

Bu ayrım, Moldova Cumhuriyetinin seçim ve siyasi süreçlerine yönelik dış müdahalelerle karşı karşıya bulunduğu günümüz koşullarında özellikle önemlidir.

Özerkliğin Zayıflatılmasından Söz Etmek, Gagavuz Dili ve Kültürü Alanındaki Gelişmeleri Görmezden Gelmek Demektir

Eğer Kişinev yönetiminin amacı gerçekten özerkliği ortadan kaldırmak ve Gagavuz kimliğini aşındırmak olsaydı, devletin Gagavuz dilinin kullanımını azaltmaya, kültür kurumlarını ortadan kaldırmaya veya Gagavuz toplumunun haklarını sınırlandırmaya çalıştığını gösteren kanıtların bulunması gerekirdi.

Ancak son yıllardaki gelişmeler çok daha farklı ve daha karmaşık bir tablo ortaya koymaktadır.

Merkezi makamlar 2026 yılında, 2026 □□□□ dönemini kapsayan, Gagavuz Yeri Özerk Bölgesinde Gagavuz dilinin öğrenilmesi ile yaygınlaştırılmasını amaçlayan Ulusal Eylem Planını onaylamıştır. Bu belge, Gagavuzca eğitimin desteklenmesini, öğretim materyallerinin hazırlanmasını ve güncellenmesini, öğretmenlerin mesleki gelişimini, dijital kaynakların geliştirilmesini ve Gagavuzcanın toplum içinde yaygınlaştırılmasını öngören tedbirler içermektedir.

Nisan 2026da merkezi makamlar, uluslararası ortaklarıyla birlikte Gagavuz dilinin korunması ve geliştirilmesine adanmış bir konferans düzenlemiştir. Temmuz ayında ise onlarca Gagavuzca öğretmeni, Eğitim ve Araştırma Bakanlığı tarafından finanse edilen mesleki gelişim programlarını tamamlamışlardır. Bu eylemler bir asimilasyon politikasına ters düşmektedir. Aksine devletin, Gagavuz dilinin korunmaya ve bu alanda yatırım yapılmasına ihtiyaç duyduğunu kabul ettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca Cumhurbaşkanı Maia Sandu, kamuoyuna yönelik konuşmalarında Gagavuz dili ve kültürünün korunması gerektiğini defalarca vurgulamış ve 1994 yılında kurulan özerkliğin korunması gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla mevcut gerilim, Kişinev Gagavuzyaya karşı şeklindeki basit bir formüle indirgenemez. Buradaki mesele çok daha somuttur: Bir özerk yönetimin yetkileri nerede sona ermekte ve devletin münhasır yetkileri nerede başlamaktadır?

Dış Etki Meselesi Göz Ardı Edilemez

Ancak meselenin göz ardı edilemeyecek başka bir boyutu, özerk yönetim kurumlarının dış siyasi etkilere karşı savunmasızlığıdır. Rusya Federasyonunun Moldova Cumhuriyeti siyasetini ve özellikle Gagavuzyadaki siyasi ortamı etkilemeye çalıştığını belirtmek, özerk bölgede yaşayanların Moldova Cumhuriyetine olan bağlılığını sorgulamak anlamına gelmediği gibi, Gagavuzların kültürel beklenti ve taleplerini Moskovanın ürünü olarak değerlendirmek anlamına da gelmez.

Gagavuz halkı ile, onların kimliğini siyasi amaçlarla istismar etmeye çalışan siyasetçiler özdeşleştirilmemelidir. Bununla birlikte, Moskovada bulunan firari oligark İlan Şorla bağlantılı ağların, Moldova Cumhuriyetindeki siyasi süreçleri, Gagavuzya da dâhil olmak

Birliği belgesi bulunmaktadır. Avrupa Birliği, Rusya kaynaklı finansman ile Şor ağına bağlı bazı kuruluşların faaliyetlerinin Moldova Cumhuriyetindeki demokratik süreçleri etkilemek amacıyla kullanıldığı mekanizmaları ortaya koymuştur.

Gagavuzya örneğinde mesele daha da hassastır, çünkü özerk bölge kendi siyasi kurumlarına sahiptir ve bu kurumların belirli siyasi güçlerin kontrolü altına girmesi, özerk yönetim kurumlarının yerel toplumun çıkarlarını korumanın ötesindeki amaçlar doğrultusunda kullanılmasına yol açabilir.

Burada temel bir ayrım yapılmalıdır: **Sorun özerkliğin kendisi değil, özerkliğin dış çıkarlara hizmet eden siyasi güçler tarafından ele geçirilmeye açık olmasıdır.**

Güçlü bir özerk yönetim Moskovaya, Bükreşe, Ankaraya veya başka herhangi bir başkente bağımlı olmamalıdır. Kendi çıkarlarını demokratik kurumlar aracılığıyla ve Moldova Cumhuriyetinin merkezi makamlarıyla doğrudan diyalog kurarak savunabilecek kapasiteye sahip olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, hukuk devleti kurumlarının güçlendirilmesi otomatik olarak Gagavuzyaya yönelik bir saldırı şeklinde değerlendirilmemelidir. Aksine bu, özerkliğin dış etkilerden korunmasının bir koşulu olabilir.

Kişinevin de Sorumluluğu Vardır

Anayasa Mahkemesi kararının hukuki açıdan gerekçelendirilebilir olması, merkezi makamları Gagavuzya ile sağlıklı ve işlevsel ilişkiler kurma yönündeki siyasi sorumluluklarından muaf tutmaz. Aksine Kişinev, özerkliğin kurumsal yapısını etkileyen her kararın halkın bir kesimi tarafından merkezileşme girişimi olarak algılanabileceğinin bilincinde olmalıdır.

Bu nedenle diyalog kesintisiz biçimde sürdürülmelidir. Merkezi makamlar, özerk bölge halkıyla daha etkili iletişim kurmalı, alınan kararların gerekçelerini açıklamalı ve dışlanmışlık duygusunu güçlendirebilecek bir söylemden kaçınmalıdır.

Aynı zamanda Gagavuz makamları da her kurumsal anlaşmazlığı Gagavuzya ile Kişinev arasında kimlik temelli bir çatışmaya dönüştürmekten kaçınmalıdır. Özellikle Moldova Cumhuriyetinin dezenformasyon kampanyalarının ve dış müdahalelerin baskısı altında bulunduğu bir dönemde, bu kutuplaşma öncelikle vatandaşların devlet kurumlarına duyduğu güveni zayıflatmak isteyenlerin işine yaramaktadır.

Gerçekte Gagavuzyada yaşayanların büyük çoğunluğu, Moldova Cumhuriyetinin diğer vatandaşlarıyla aynı kaygıları taşımaktadır: daha yüksek gelir, gelişmiş altyapı, istihdam olanakları, eğitim, sağlık hizmetleri, güvenlik ve çocukları için daha iyi bir gelecek.

Tüm bu sorunların Komrat ile Kişinev arasında süregelen bir çatışmaya dönüştürülmesi, her iki bölge halkı içinde bir yarar sağlamamaktadır.

1994 Uzlaşmasının Ruhu Korunmalıdır

Belki de 1994 yılından çıkarılması gereken en önemli ders, Gagavuzya meselesinin bir tarafın diğerine karşı kazandığı zaferle değil, uzlaşma yoluyla çözüme kavuşturulmuş olmasıdır. Moldova Cumhuriyeti, Gagavuzyaya özel bir statü tanımış, Gagavuz toplumu ise özerkliğin Moldova devleti sınırları içinde kullanılmasını kabul etmiştir.

Bu uzlaşma korunmalıdır. Ancak uzlaşmayı korumak, anayasal sistemin geçirdiği dönüşüm ve ortaya çıkan yeni güvenlik sorunları göz ardı edilerek otuz yılı aşkın süre önce oluşturulan bütün kurumsal mekanizmaların değişmeden muhafaza edilmesi anlamına gelmez.

Devlet işleyebilmelidir. Güvenlik kurumları bağımsız olmalıdır. Polis yalnızca tek bir anayasal makama karşı sorumlu olmalıdır. Seçimler tarafsız biçimde yönetilmelidir.

Özerk yönetim ise kendi kimliğini, kültürünü, dilini ve ekonomik çıkarlarını koruyabilmesi için yeterli hareket alanına sahip olmalıdır. Bu hedefler birbirini dışlamamaktadır. Aksine birbirini tamamlamaktadır.

Bu nedenle Anayasa Mahkemesinin 9 Temmuz 2026 tarihli kararı, Gagavuz özerkliğine karşı bir savaş ilanı olarak yorumlanmamalıdır. Mahkeme Gagavuzyayı ortadan kaldırmamış, anayasal statüsünü iptal etmemiş ve toplumun siyasi, ekonomik ve kültürel yaşamına ilişkin alanlardaki yetkilerini elinden almamıştır.

Bunun yerine kurumsal bir sınır çizilmiştir: Özerk yönetim kendi çıkarlarını yönetebilir, ancak Moldova Cumhuriyetinin egemenliğini kullanan paralel bir merkeze dönüşemez. Bu ayrım, özerk yönetimin kurumlarının belirli siyasi güçler tarafından ele geçirilme girişimlerine ve dış etkilere maruz kalabileceği günümüzde çok daha büyük önem taşımaktadır.

Güçlü Bir Gagavuzya, Zayıf Bir Kişinev Anlamına Gelmez

Sonuç olarak Moldova Cumhuriyetinin ne zayıflatılmış bir Gagavuzyaya ne de bölgesel özgünlüğü ortadan kaldıracak ölçüde merkezileşmiş bir devlete ihtiyacı vardır. Moldova Cumhuriyetinin, güçlü bir devletin bünyesinde güçlü bir Gagavuzyaya ihtiyacı vardır. Gagavuzcanın çocuklara öğretildiği, kültürün korunduğu, özerk kurumların işlediği, bölgesel yönetimin kendi yetkilerini etkili biçimde kullanabildiği ve bölge halkının kendi ülkesinde bir geleceği olduğunu hissettiği bir Gagavuzyaya. Ancak bu modelin işleyebilmesi için özerk yönetimin demokratik ve şeffaf olması, siyasi gruplar ya da dış çıkar çevreleri tarafından ele geçirilmeye karşı dirençli olması gerekir.

Bu bakımdan bugün asıl mesele, Kişinev ile Gagavuzya arasında bir tercih yapmak değildir. Asıl mesele, Moldova Cumhuriyetinin bölgesel özerklik ile devletin birliğinin birbirini güçlendirdiği bir model kurmayı başarıp başaramayacağıdır. Bu sorunun yanıtı ne çatışmada ne dış baskılarda ne de kültürel farklılıkların siyasi bir silaha dönüştürülmesinde bulunabilir.

Yanıt ancak işleyen kurumlarda, diyalogda ve Anayasaya saygıda bulunabilir.

Gagavuzyanın özerkliği ortadan kaldırılmamalı, ancak Moldova Cumhuriyetinin egemenliği de bölünmemelidir.

Bu iki ilke arasında herhangi bir çelişki yoktur. Aksine bu ilkeler arasındaki denge, Gagavuz özerkliğinin 1994 yılında üzerine inşa edildiği ve gelecekte de varlığını sürdürmesini sağlayabilecek temel dayanağı oluşturmaktadır.

(*)Dr. Öğretim Görevlisi, Moldova Devlet Üniversitesi, Gazetecilik ve İletişim Bilimleri Fakültesi

**Görsel: Gagavuzyanın özerklik meselesiyle ilgili bir protestodan görüntü - Kaynak: TV5.com*

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: İLBASMIŞ, Violeta STRATAN. 2026. "GAGAVUZ ÖZERKLİĞİNİ KORUMAK: ÖZERKLİK NEREDE SONA ERER, DEVLETİN SORUMLULUĞU NEREDE BAŞLAR?." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2026 / 19. Eylül 28. Erişim Ekim 30, 2026. https://avim.org.tr/public/Blog/GAGAVUZ-OZERKLIGINI-KORUMAK-OZERKLIK-NEREDE-SONA-ERER-DEVLETIN-SORUMLULUGU-NEREDE-BASLAR

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır